

**JUDr. Jozef ČORBA – Katedra obchodného práva a hospodárskeho práva Právnickej fakulty
UPJŠ v Košiciach**

Nevyváženost' zmluvných plnení a jej následky

Úvod

Medzi základné a dá sa povedať dominujúce zásady súkromného práva možno nepochybne zaradiť zásadu zmluvnej slobody, zásadu rovnosti strán či zásadu ekvivalencie plnení. Všetky tieto zásady sa uplatňujú alebo mali by sa uplatňovať v zmluvných vzťahoch, teda mali by byť akceptované pri tvorbe zmluvných noriem.

Cieľom príspevku je zistiť aký je vzťah medzi týmito zásadami zmluvného práva, ak dôjde ku konfliktu medzi týmito zásadami, resp. k stretu medzi cieľmi, ktoré tieto zásady sledujú. Budeme na tieto otázky nahliadať z pozície zásady zmluvnej voľnosti, teda či je zmluvná voľnosť v súkromnoprávných a najmä obchodnoprávných vzťahoch niečím obmedzená, či iné zásady, ktoré je tiež potrebné v týchto vzťahoch uplatniť nevymedzujú jej hranice. Zameriame sa najmä na zásadu ekvivalencie plnení, ktorá vyžaduje aby plnenie a zaň poskytnuté plnenie boli z hľadiska svojej hodnoty vyvážené. Otázkou je či pri porušení tejto zásady má subjekt, ktorý sa cíti byť ukrátený nejake možnosti ochrany alebo jednoducho musí plniť to, na čo sa zaviazal a prijať protiplnenie, ktoré si dohodol v zmysle zásady *pacta sunt servanda*.

Čo ak v týchto prípadoch dosiahne niektorá zo zmluvných strán prospech, ktorý sa javí byť neprimeraný voči jej zmluvnému príspevku? Zhodne s *J. Salačom* si budeme klásť otázku, či má právny poriadok poskytnúť voľné ruky zmluvnej slobode pri dojednávaní obsahu zmlúv, alebo má formou určitých pravidiel a korektív dohliadať nad vyváženým a do určitej miery spravodlivým obsahom zmluvných vzťahov¹?

Pokiaľ používame pojem „nevyváženosť“, nemáme tým na mysli „neprimeranosť“ zmluvných podmienok, tak ako to vyplýva z úpravy spotrebiteľských zmlúv v zmysle § 52 a nasl. Občianskeho zákonníka. Ide nám o posúdenie následkov, ktoré môžu nastať, pokiaľ hodnota príspevku, ktorý poskytuje jedna strana prevyšuje podstatným spôsobom hodnotu, ktorú jej poskytuje druhá zmluvná strana.

Pri posudzovaní týchto otázok sa budeme do istej miery snažiť o komparáciu s niektorými ďalšími európskymi právnymi poriadkami

1. Krátky pohľad do histórie

V rímskom práve sa spočiatku neprikladala zásade ekvivalencie zmluvných plnení prílišná pozornosť. Pravidlo o vyváženosti plnenia a protiplnenia, klasické rímske právo spočiatku odmietalo, a preto považovalo kúpnu zmluvu za platnú aj vtedy, ak medzi kúpnu cenou a skutočnou hodnotou tovaru vznikol nepomer.

Až v neskoršom období bolo vydané nariadenie, ktoré pri predaji pozemku poskytovalo predávajúcemu právo na zrušenie zmluvy, ak sa kúpna cena vyšplhala na menej ako polovicu skutočnej hodnoty tovaru. Išlo viac-menej o sociálno-politické opatrenie na ochranu chudobných roľníkov, ktorí ochudobneli v dôsledku brutálnej daňovej politiky a boli nútení kvôli ťaživej sociálnej situácii predávať pôdu bohatým mestským kapitalistom pod cenu, ktorú by tieto pozemky za normálnych okolností dosiahli a mešťania tak pomerne výhodne investovali svoje peniaze².

Vyvinula sa doktrína o neprípustnosti neprimeraného zvýhodnenia jednej zmluvnej strany – *laesio enormis*.

Doktrína *laesio enormis* nadobudla väčší význam v stredoveku pod vplyvom scholastických myšlienok, keď sa rozvinula do všeobecného pravidla. Udomácnila sa predstava, že na platnosť zmluvy sa vyžaduje ekvivalencia medzi plnením a protiplnením. Podľa niektorých názorov je predstava o hmotnej ekvivalencii len výsledkom stredovekej desinterpretácie Aristotelovej koncepcie komutatívnej spravodlivosti a rímskeho práva³. Podhodnocovanie hodnoty tovarov sa

po-važovalo až za hriech. Zmluvná strana mala morálny nárok na *iustum pretium* (spravodlivú cenu)⁴. V týchto časoch sa teda zrejme prvýkrát ujal názor, že samotná objektívna (hrubá) nerovnosť medzi poskytnutým plnením a prijatým protiplnením mala za následok neplatnosť zmluvy. Podobne široko chápala potrebu vyváženosti pomeru plnení zo zmluvy i škola prirodzeného práva, odôvodňovala to však prirodzeným ľudským rozumom, nie morálkou⁵.

V druhej polovici 19. storočia badať opäť príklon k zmluvnej slobode, čím došlo k odmietnutiu doktríny *laesio enormis*. Začínajú sa ustaľovať názory, že hodnotovú nevyváženosť nemožno skúmať len z objektívneho hľadiska, a v prípade zistenia objektívneho nepomeru medzi zmluvným plnením a protiplnením nemožno hneď hovoriť o neplatnosti takejto zmluvy.

Pri kodifikovaní súkromného práva v európskych krajinách dochádza k reflektovaniu rímskeho postklasického pohľadu na neprimerané zvýhodnenie alebo zisk zo zmluvy v zmysle *laesio enormis*, ktorý je modifikovaný určitými ďalšími prvkami. Nové civilné kódexy ako rakúsky ABGB či francúzsky Code civil pristúpili po vzore rímskeho práva na možnosť domáhať sa zrušenia zmluvy, ak došlo k podhodnoteniu poskytnutého plnenia, ak toto podhodnotenie spĺňa určité kvantitatívne kritériá. Francúzske riešenie upravilo zároveň možnosť kupujúceho vyhnúť sa zrušeniu zmluvy, ak doplatí kúpnu cenu zníženú o 10%. Oba tieto kódexy však začínajú v týchto prípadoch diferencovať právne následky, pokiaľ ide o obchodnoprávne vzťahy resp. ak je ukrátená strana obchodníkom.

V novších právnych úpravách sa začína väčší dôraz klásť na subjektívne prvky vo vzťahu medzi zmluvnými stranami. Objektívne hrubý nepomer medzi vzájomnými zmluvnými plneniami prestáva byť samostatným dôvodom pre napadnutie takejto zmluvy ale musí sa vyskytovať v kombinácii s okolnosťami majúcimi základ v niektorom zo subjektov kontraktu, ako je tieseň, závislosť, dôvera, ekonomicky nepriaznivá situácia a pod.

2. Súčasná situácia v niektorých európskych krajinách

Rakúsko. Rakúsky ABGB sa vrátil k možnosti zrušiť zmluvu v prípade nerovnováhy plnení, ale len ak bola hodnota plnenia ukrátená o ½. V zmysle § 934 ABGB má zmluvná strana právo domáhať sa zrušenia zmluvy a navrátenia do pôvodného stavu, ak protiplnenie druhej zmluvnej strany nedosiahlo polovicu hodnoty toho, čo prvá zmluvná strana poskytla. Zvýhodnená strana môže týmto následkom zabrániť, ak doplní svoje plnenie do požadovanej hodnoty.

Použitie spomenutého ustanovenia nie je možné zmluvne vylúčiť, nepoužije sa však pri zmluvách, kde zmluvná strana z osobitných dôvodov prehlási, že poskytuje plnenie za protiplnenie takejto nižšej hodnoty, poznajúc pritom skutočnú hodnotu ňou poskytnutého plnenia alebo ak zo zmluvy vyplýva, že je kombináciou odplatnej a bezodplatnej zmluvy.

Okrem toho môže byť zmluva, ktorou strana získa za svoje plnenie nepomerne hodnotnejšie protiplnenie, neplatná pre rozpor s dobrými mravmi, ak tým zvýhodnená strana zneužila niektorú zo zákonom uvedených skutočností týkajúcich sa subjektu druhej zmluvnej strany. Ide o ustanovenie, ktoré sa v časti zhoduje s ustanovením § 138 BGB.

Francúzsko. V zmysle § 1118 Code civil nevyváženosť medzi zmluvnými plneniami nie je dôvodom pre spochybnenie platnosti zmluvy, ibaže tento zákon alebo iný zákon stanoví inak. Inak stanovuje právne následky nevyváženosti plnení Code civil v ustanovení § 1674, kde uvádza možnosť zrušiť zmluvu, ak došlo k ukráteniu hodnoty plnenia o 7/12 a nejde pritom o úkon aleatorný (rizikový) ani zamýšľajúci druhú stranu obdarovať. Zvýhodnená strana sa môže vyhnúť týmto následkom ak doplní hodnotu svojho plnenia do výšky hodnoty plnenia, ktoré prijala.

Francúzska judikatúra tiež ustálila, že súdy môžu vyhlásiť zmluvu za neplatnú, ak niekto spozná stav núdze iného, do ktorého sa dostal bez svojho pričinenia, a tento zneužije vo svoj vlastný prospech⁶.

Nemecko. Do nemeckého BGB je v tejto súvislosti zakomponovaný § 138, ktorý rieši danú nerovnováhu skrz inštitútu dobrých mravov, kladúc pritom dôraz na subjektívne kritériá, keďže samotný ob-

jektívny nepomer medzi vzájomnými plneniami je len výsledkom procesu uzatvárania danej zmluvy⁷, pričom v tomto procese zohrávajú úlohu subjektívne kritériá ako je tieseň, núdza, ekonomická prevaha na strane jedného subjektu a pod.

V zmysle § 138 ods. 2 BGB je právny úkon neplatný pre rozpor s dobrými mravmi, ak si niekto využijúc tieseň, neskúsenosť, nedostatok schopnosti rozhodovať sa alebo zjavnú ľahkomyselnosť iného dá sľúbiť alebo poskytnúť pre seba alebo iného takú majetkovú výhodu, ktorá je v nápadnom nepomere k ním poskytnutému plneniu.

Podľa nemeckej úpravy sa teda na neplatnosť vzájomne nevyváženého synalagmatického kontraktu vyžaduje zistenie jeho rozporu s dobrými mravmi. Pritom prevažuje v právnej náuke názor, že samotný hrubý nepomer medzi vzájomnými plneniami k prehláseniu rozporu s dobrými mravmi nestačí⁸.

Veľká Británia. V právnom priestore Veľkej Británie sa nikdy neuplatnila doktrína *laesio enormis*. Postupne sa ale aj v common law vytvorili pravidlá, kedy sa možno dovolávať neplatnosti nevyvázenej zmluvy. Podobne ako v predchádzajúcich prípadoch sa tieto následky netýkajú akejkolvek zmluvy zakotvujúcej nepomer medzi vzájomnými plneniami, ale vždy tu musia byť prítomné určité subjektívne prvky. Ide o princíp hospodárskej tvrdomosti (*economic duress*) a doktríny *undue influence* a *unconscionable behaviour*.

Ani v zmysle britskej judikatúry samotný nepomer medzi vzájomne poskytovanými zmluvnými plneniami nespôsobuje neplatnosť zmluvy. Právna úprava vyžaduje, aby jedna strana vedela alebo musela vedieť o slabej vyjednávacej pozícii druhej strany a túto zneužila hrubým neférovým spôsobom pre získanie svojej výhody alebo pre získanie neprimeraného prospechu⁹. Princíp hospodárskej tvrdomosti umožňuje strane, ktorá sa pri uzatváraní zmluvy nachádzala v stave vážnej (hospodárskej) núdze, čo ju primälo pristúpiť na nevýhodnú zmluvu, domáhať sa neplatnosti tejto zmluvy¹⁰. Tento princíp sa využíva zrejme nielen v občianskoprávných ale aj v obchodnoprávných vzťahoch.

V anglických právnych pomeroch môže byť kontrakt zrušený pre už spomínané *undue influence* (nevhodné ovplyvňovanie). Predpokladom je osobitný vzťah dôvery medzi zmluvnými stranami, na základe ktorého sa jedna strana môže spoľahnúť na tú druhú, že ju bude plne informovať a radiť jej. Ak dôjde medzi osobami v takomto vzťahu k uzavretiu kontraktu, ktorý je pre dôverujúceho zjavne nevýhodný, nastupuje domnienka, že táto okolnosť bola spôsobená nevhodným ovplyvňovaním druhej strany, teda zneužitím jej poskytnutej dôvery¹¹. Táto domnienka má z procesného hľadiska význam spočívajúci v presune dôkazného bremena na stranu požívajúcu dôveru slabšej zmluvnej strany, ktorá má preukázať, že nedošlo k takémuto zneužitiu dôvery. Táto doktrína sa však javí použiteľnou iba v občianskoprávných vzťahoch a pri zmluvách označovaných ako spotrebiteľské. Jej aplikácia vo sfére obchodnoprávnej je zrejme vylúčená. Má sa tu totiž na mysli vzťah dôvery, aký sa napríklad vytvára medzi príbuznými, medzi bankou a klientom, medzi klientom a jeho právnym zástupcom a pod.

Švajčiarsko. Problém nevyváženosti zmluvných plnení riešia ustanovenia čl. 21 Obligationenrecht, ktorý umožňuje strane v jednoročnej lehote odstúpiť od zmluvy obsahujúcej hrubý nepomer medzi poskytnutými zmluvnými plneniami, to však za predpokladu, že pri uzatváraní zmluvy zvýhodnená strana využila subjektívne sťaženú situáciu druhej zmluvnej strany. Prevážajúci názor v náuke sa prikláňa k možnosti sudcovskej korektúry hrubého nepomeru medzi plneniami do prijateľnej podoby¹².

3. Slovenský právny poriadok

Oba slovenské súkromnoprávne kódexy, súc postavené na autonómnej vôli zmluvných strán a kladúce dôraz na inštitút zmluvy, obsahujú určité korekcie zásady zmluvnej slobody, ktoré sa budeme snažiť analyzovať nižšie.

3. 1. Tieseň a nápadne nevýhodné podmienky

Ak sú dohodnuté zmluvné plnenia navzájom v hrubom nepomere, možno uvažovať o aplikácii ustanovenia § 49 Občianskeho zákonníka (ďalej „OZ“), v zmysle ktorého strana, ktorá uzavrela zmluvu v tiesni a za nápadne nevýhodných podmienok, môže od zmluvy odstúpiť.

Nápadne nevýhodné podmienky predstavujú onen objektívny ukazovateľ, ktorý môže spočívať napríklad v tom, že zmluvná strana za poskytnutie svojho plnenia dostane od druhej strany plnenie nepriemerane nižšej hodnoty. Otázkou existencie nápadne nevýhodných podmienok uzavretia kúpnej (alebo inej) zmluvy treba posudzovať vždy individuálne. Nemožno dospieť k záveru, že takáto nevýhodnosť môže byť bez ďalšieho daná už samým právnym poriadkom platným v čase uzavretia zmluvy, resp. cenovým predpisom tvoriacim jeho súčasť¹³. K tejto skutočnosti však musí pristúpiť subjektívny predpoklad, že znevýhodnená strana takúto zmluvu uzavrela v stave tiesne. Tiesňou sa rozumie objektívny hospodársky alebo sociálny, niekedy i psychický stav (napr. rozrušenie, obavy o blízku osobu a pod. nie však psychické donútenie, ktoré je právne relevantné z hľadiska § 37 OZ), ktorý takým spôsobom a takou závažnosťou dolieha na osobu uzavierajúcu zmluvu, že ju obmedzuje v slobode rozhodovania natoľko, že urobí právny úkon, ktorý by inak neurobila¹⁴. Na otázku, či sa u druhej zmluvnej strany vyžaduje vedomosť o tiesnivej situácii spolukontrahenta a vedomé zneužitie tejto situácie na presadenie preň nevýhodných zmluvných podmienok je podľa nášho názoru potrebné odpovedať negatívne¹⁵. Zo strohej úpravy § 49 OZ to nevyplýva.

Je teda evidentné, že ani v tomto prípade nestačí samotná nerovnováha plnenia a protiplnenia na vyhnutie sa plneniu prevzatých povinností zo zmluvy prostredníctvom odstúpenia od zmluvy.

Z vyššie uvedeného vyplýva, že tieseň vplýva na slobodu vôle dotknutého subjektu, čo môže vyvolať úvahy o neplatnosti právneho úkonu uzavretého v tiesni podľa § 37 OZ, pre nedostatok slobodnej vôle. Takéto úvahy nie sú opodstatnené, pretože ustanovenie § 37 OZ sa vzťahuje na prípady, keď u konajúceho subjektu absentuje sloboda

vôle pre fyzické donútenie alebo psychické donútenie spočívajúce v bezprávnej vyhrážke. Bezprávna vyhrážka predstavuje taký nátlak, keď druhá zmluvná strana alebo tretia osoba pôsobí na kreovanie vôle zmluvného partnera tým, že sa mu vyhráža spôsobením nejakej ujmy. Aj tu v konečnom dôsledku prejaví dotknutý subjekt vlastnú vôľu, ale len pod „kvalifikovaným“ nátlakom zo strachu pred vznikom neželanej ujmy. V prípade uzavretia zmluvy v tiesni prejavuje subjekt svoju vôľu, ktorú však ovplyvňuje tiesnivá situácia, ktorú nemusel spôsobiť iný subjekt.

Pri tom treba mať na pamäti, že tento inštitút nemožno uplatniť v obchodnoprávných vzťahoch. Svedčí to o istom sociálnoprávnom podtexte citovaného ustanovenia, ktoré má slúžiť na ochranu ekonomickejšieho subjektu v týchto súkromnoprávných vzťahoch. Do obchodnoprávných vzťahov totiž vstupujú profesionáli, ktorí nesú isté podnikateľské riziko, vyžaduje sa od nich pri uzatváraní zmlúv náležitá obozretnosť v smere predchádzania eventuálnych problémov a z dojednaní nevýhodnej zmluvy by im nemali vyvstať existenčné problémy, tak ako tomu v občianskoprávných vzťahoch často môže byť. Pripustenie aplikácie § 49 OZ v obchodnoprávnej oblasti – spojenej úplne bežne s rizikom podnikania – by mohlo viesť k zneužívaniu a tým i k nežiadúcej právnej neistote¹⁶. Na druhej strane je vylúčenie aplikácie § 49 OZ v obchodnoprávných vzťahoch prelomením princípu ekvivalencie¹⁷.

3. 2. Rozpor s dobrými mravmi

Akýkoľvek právny úkon alebo jeho časť je absolútne neplatný pokiaľ sa dostane do rozporu s dobrými mravmi.

Dobré mravy sú neurčitým právnym pojmom, ktorého obsah je dopĺňaný judikatúrou. Často je problematické zistiť, ktoré konkrétne okolnosti možno alebo nemožno subsumovať pod tento pojem. Vo všeobecnosti sa v českej a slovenskej právnej vede zvykne o dobrých mravoch hovoriť ako o mimoprávných hodnotách, spoločných určitej spoločnosti na určitom stupni jej vývoja – chápané ako nespochybní-

teľné minimum slušnosti všetkých spravodlivo uvažujúcich jedincov¹⁸. Súhlasiť možno aj s chápaním dobrých mravov ako súboru určitých spoločnosťou vytvorených a uznávaných pravidiel slušnosti, ktoré vedú jednotlivcov ako k rešpektovaniu sa navzájom, tak aj k nepoškodzovaniu všeobecných záujmov spoločnosti (v zmysle jej civilizačného zachovania)¹⁹.

Inštitútu dobrých mravov sa prikladá význam najmä v prípade dojednávania výšky úrokov v zmluve o pôžičke podľa § 658 OZ, ktorá už nie je limitovaná právnymi predpismi ako tomu bolo niekedy či pri dojednávaní zmluvnej pokuty.

Z hľadiska nami skúmanej problematiky je rozhodujúce, či dojednanie nevyvážených zmluvných podmienok, ktoré sú navzájom v hrubom nepomere je v rozpore s dobrými mravmi. Podľa nášho názoru samotný fakt uzavretia nevyvázenej zmluvy napr. dohodnutím neprimeranej odplaty za poskytnuté plnenie alebo dohodnutím neprimerane krátkej doby na poskytnutie plnenia či dohodnutie vysokých sankcií pre nesplnenie vedľajších zmluvných povinností nie je v rozpore s dobrými mravmi, pokiaľ sa uzavretie takejto zmluvy neuskutočnilo za okolností ovplyvňujúcich slobodu vôle ukráteného subjektu. Snáď aj preto zákonodárca neponecháva právne úkony s jednostranne nevýhodnými podmienkami v kategórii úkonov rozporných s dobrými mravmi postihovaných absolútnou neplatnosťou v zmysle § 39 OZ, ale postihuje ich inými následkami, a to v prípade, že boli uzavreté pod vplyvom tiesnivej situácie jednej zmluvnej strany.

Vo väzbe na vyššie uvedené príklady teda nepovažujeme zmluvné úroky alebo zmluvnú pokutu výrazne presahujúcu ich obvyklú výšku za priečiace sa dobrým mravom, ale rozpor s dobrými mravmi vidíme v zneužití stavu, situácie, nevedomosti alebo nespôsobilosti zmluvného partnera na uzavretie zmluvy s takými podmienkami, na ktoré by inak (nebyť svojho handicapu) zmluvný partner nebol pristúpil.

Tento názor sa však nezhoduje so závermi niektorých rozhodnutí súdov, ktoré sú ochotné určiť neplatnosť zmluvného dojednávania o úrokoch z pôžičky len pre neprimeranú výšku týchto úrokov²⁰.

Zároveň sa veľa takýchto rozhodnutí vyskytujú v českej judikatúre aj rozhodnutia opačné, ktoré podporujú nami prezentovaný názor²¹. Na Slovensku nie je publikovaných veľa rozhodnutí zaoberajúcich sa touto problematikou, ak tak sa prikláňajú k rozporu neprimeranosti plnení s dobrými mravmi už na základe hrubého nepomeru²².

Súbežná existencia takýchto protichodných judikátov určite neprispieva k právnej istote v daných súkromnoprávných vzťahoch. Snáď by aj vedecká obec mala prispieť po širokej diskusii a tvrdej argumentácii k ustáleniu konečného doktrinálneho stanoviska v tejto veci.

3. 3. Poctivý obchodný styk

V obchodnoprávných vzťahoch platí, že výkon práva, ktorý je v rozpore so zásadami poctivého obchodného styku, nepožíva právnu ochranu (§ 265 ObchZ). Ide o ustanovenie obsahovo podobné ako § 3 ods. 1 OZ, ktoré taktiež pojednáva o výkone práv nesúladnom s určitými mimoprávnymi normami, resp. pravidlami slušnosti. Zásady poctivého obchodného styku je treba chápať ako pravidlá slušného správania sa podnikateľov nielen vo vzájomnom styku, ktoré dodržia všetci čestní a poctiví obchodníci. Povinnosť konať v zhode s princípmi poctivého obchodného styku dopadá na podnikateľa i pri kontaktoch s nepodnikajúcimi osobami²³.

Zásady poctivého obchodného styku chápeme ako podmnožinu dobrých mravov, keď konanie, ktoré je v rozpore s dobrými mravmi, nemusí byť zároveň v rozpore s poctivým obchodným stykom, no opačne to neplatí²⁴.

V právnej náuke prevláda názor, že okrem zásad poctivého obchodného styku nachádzajú v obchodných vzťahoch uplatnenie aj predpisy odkazujúce na dobré mravy, konkrétne ustanovenie § 39 OZ²⁵. Podľa nášho názoru je však nutné rozlišovať medzi prípadmi, kedy možno aplikovať § 39 OZ a kedy § 265 ObchZ. Ustanovenie § 39 OZ sa vzťahuje na právne úkony v tom zmysle, že pokiaľ je obsah právneho úkonu v rozpore s dobrými mravmi (a tu môže ísť aj o úkon obchodnoprávny) je neplatný v zmysle spomenutého § 39 OZ. Ak je

však úkon obsahovo konformný s dobrými mravmi, ale výkon práv z neho vyplývajúcich by odporoval zásadám poctivého obchodného styku, takýto výkon práv by nepožíval právnu ochranu.

Pokiaľ sa vrátíme k prípadom zmlúv s nevyváženými podmienkami, zmluvy obsahujúce vzájomne neekvivalentné zmluvné protiplnenia nie sú ako také v rozpore s dobrými mravmi, a teda neplatné v zmysle § 39 OZ. Ak by však dojednanie vzájomne nevyvážených plnení bolo výsledkom zneužitia nejakého subjektívneho handicapu zmluvnej strany, výkon práv takto zvýhodnenej zmluvnej strany, by nemusel požívať právnu ochranu v zmysle § 3 ods. 1 OZ pokiaľ ide o občianskoprávne vzťahy resp. v zmysle §265 ObchZ pokiaľ ide o obchodnoprávne vzťahy.

Ide o to, či zmluva obsahujúca nevyvážené podmienky v zmysle neekvivalencie plnení je v rozpore so zásadami poctivého obchodného styku. Podobne ako sme uvádzali pri dobrých mravoch, nazdávať sa, že v rozpore so zásadami poctivého obchodného styku nie je dojednanie neprimerane vysokej či nízkej odplaty za zmluvné plnenie, ale skôr zneužitie určitého handicapu alebo zlej vyjednávacej pozície protistrany na uzavretie zmluvy za podmienok, na ktoré by inak nepristúpila.

Podobný názor má *prof. Ovečková* pokiaľ ide o vzťah výšky zmluvnej pokuty a poctivého obchodného styku²⁶. Na inom mieste však je paradoxne ochotná pripustiť, že samotná výška zmluvnej pokuty môže byť v rozpore s dobrými mravmi a zakladať neplatnosť dohody o zmluvnej pokute v zmysle § 39 OZ²⁷.

3. 4. Moderačné právo súdu

Možným následkom nevyváženosti výšky zmluvnej pokuty v pomere k významu a hodnote ňou zabezpečovaného záväzku môže byť zníženie výšky tejto pokuty na primeranú mieru súdom. Je zdanlivo nelogické, že takúto možnosť ochrany znevýhodneného subjektu obsahuje len ObchZ a nie aj OZ, kde by sme ustanovenie chrániace

slabšiu zmluvnú stranu skôr čakali, vzhľadom na vyššie spomenutú predpoklad profesionality účastníkov obchodnoprávných vzťahov. Zákonodárca tým možno mienil posilniť stabilitu obchodnoprávných vzťahov, tak aby v prípade neprimerane vysokej zmluvnej pokuty nedochádzalo k deklarovaniu neplatnosti dojednania o zmluvnej pokute, ale aby nárok účastníka na zaplatenie zmluvnej pokuty ostal zachovaný, s tým, že sa zníži na primeranú a spravodlivú úroveň.

Sme zástancami takýchto menej radikálnejších riešení aj pri iných prípadoch hrubého nepomeru medzi plneniami, aby neboli sankcionované absolútnou neplatnosťou, ale skôr sudcovskou korektúrou, tak ako sme to spomínali pri švajčiarskej judikatúre.

Záver

Žiadny moderný právny poriadok neumožňuje domáhať sa neplatnosti či neúčinnosti zmluvy iba s ohľadom na nevyváženosť vzájomných plnení²⁸.

Vychádzajúc z uvedeného dospievame k záveru, že nevyváženosť zmluvných plnení by nemala byť dôvodom neplatnosti zmluvy. Výsledok, že zmluvné plnenia sú navzájom v hrubom nepomere nie je sám o sebe rozporný s dobrými mravmi alebo poctivým obchodným stykom. Takým môže byť skôr proces uzavierania zmluvy, ktorý k uzavretiu takejto zmluvy viedol, pokiaľ istým spôsobom diskvalifikoval slobodu vôle niektorého kontrahenta.

Právnym následkom takejto skutočnosti by nemala byť neplatnosť zmluvy, ale snáď výkon práv z tejto zmluvy zo strany subjektu, ktorý získava neprimeraný prospech by nemal požívať právnu ochranu či už v zmysle § 265 ObchZ pokiaľ ide o obchodnoprávne vzťahy či v zmysle § 3 ods. 1 OZ pokiaľ ide o občianskoprávne vzťahy.

Takéto riešenie podľa nášho názoru prispieva k stabilite súkromnoprávných vzťahov, posilneniu právnej istoty, pričom zásada zmluvnej slobody by nemala ustúpiť zásade ochrany dobrých mravov a naopak. Prevažujúci prístup súdov k posudzovaniu hrubého nepomeru

medzi plnením a protiplnením a priori skrz ustanovenie § 39 OZ nie je podľa nášho názoru ideálny.

Poznámky k textu:

V tlačenej verzii príspevku je prvou poznámkou pracovná príslušnosť autora.

1. SALAČ, J.: Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. 1. Vydání, Praha: C. H. Beck 2000, s. 186 (ďalej: SALAČ, strana)
2. pozri KÖTZ, H. - FLESSNER, A.: Europäisches Vertragsrecht, I. Band, J. C. B. Mohr, Tübingen, 1996, s. 198-199 (ďalej KÖTZ – FLESSNER, strana)
3. GOLECKI, M.-J.: Synallagma and Freedom Of Contract – The Concept of Reciprocity and Fairness in Contract from the Historical and Law and Economics Perspective, German Working Papers in Law and Economics, Vol. 2003, Paper 18, s. 2
4. KÖTZ – FLESSNER, s. 199
5. SALAČ, s. 187
6. KÖTZ - FLESSNER, s. 202
7. SALAČ, s. 188
8. SALAČ, s. 45
9. BEALE, H. – HARTKAMP, A. – KÖTZ, H. – TALLON, D.: Contract Law, Hart Publishing, Portland, Oregon, 2002, s. 459
10. SALAČ, s. 190
11. KÖTZ – FLESSNER, s. 203
12. SALAČ, s. 72
13. SVOBODA, J. a kol.: Občiansky zákonník. Komentár a súvisiace predpisy, V. vydanie, Eurounion, Bratislava 2004, s. 118
14. Rč 36/1993
15. Obdobné stanovisko zastáva napr. *Svoboda* in SVOBODA, J. a kol.: Občiansky zákonník. Komentár a súvisiace predpisy, V. vydanie, Eurounion, Bratislava 2004, s. 118
16. Švestka, J. in JEHLIČKA, O. – ŠVESTKA, J. – ŠKÁROVÁ, M. a kol.: Občiansky zákonník. Komentár. 5. vydání, Praha: C. H. Beck 1999, s. 201
17. Eliáš, K. a Havel B. in BEJČEK, J. – ELIÁŠ, K. – RABAN, P. a kol.: Kurs obchodního práva. Obchodní závazky. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2003, s.8 (ďalej BEJČEK - ELIÁŠ – RABAN, strana)
18. ČEČOTOVÁ, V.: Dobré mravy súťaže. Obchodné právo, VI., 2005 č. 1-2, s. 49
19. HAVEL, B.: Dobré mravy a poctivý obchodný styk, Právnik, 2000, č. 1, s. 53 (ďalej HAVEL, strana)
20. V zmysle rozhodnutia Najvyššieho súdu ČR zo dňa 15.12.2004 sp. zn. 21 Cdo 1484/2004 (cit. podľa SOUKUP, M.: Výše úroků a rozpor s dobrými mravy, Právní rádce, XIV. 2006, č. 1, s. 67) v rozpore s dobrými mravmi je spravidla výška úrokov dojednaná v zmysle § 658 ods. 1 OZ, ktorá podstatne prevyšuje úrokovú mieru v dobe ich dojednaní obvyklú, stanovenú najmä s prihliadnutím na najvyššie úrokové sadzby uplatňované bankami pri

- poskytovani úverov alebo pôžičiek. či rozsudok Krajského súdu v Hradci Králové z 24. mája 1995, sp. zn. 15 Co 126/94, Právní rozhledy č. 9/1996, s. 422-423,
21. Pozri napr. rozsudok Vrchného súdu v Prahe č. k. 4 Cmo 411/95, cit. podľa HAVEL, s. 82, kde súd rozhodol, že samotná výška zmluvnej pokuty nie je dôvodom pre odopretie právnej ochrany podľa § 265 ObchZ, a ďalšie tam citované rozhodnutia
  22. V rozsudku NS SR sp. zn. 4 Obo 125/2003, publ. Zo súdnej praxe 4/2004, s. 114-116 súd posudzoval platnosť zmluvy o vklade nepeňažného vkladu do spoločnosti s r. o., predmetom ktorého boli nehnuteľnosti s odhadnou hodnotou 91 500 592 Sk započítané na vklad vo výške 20 000 Sk a dospel k záveru, že zmluva je neplatná pre rozpor s § 39 OZ bez ohľadu na iné skutočnosti
  23. ELIÁŠ, K. a kol.: Obchodní zákonník. Praktické poznámkové vydání s judikaturou, Linde Praha, 2004, s. 557
  24. OVEČKOVÁ, O. a kol.: Obchodný zákonník. Komentár. 2. diel, Bratislava: Iura edition, 2005, s. 19
  25. BEJČEK – ELIÁŠ – RABAN, s. 19
  26. pozri OVEČKOVÁ, O.: Zmluvná pokuta. Iura edition, Bratislava 2004, s. 90-91, kde sa uvádza, že je pravdou, že problematika zásad poctivého obchodného styku sa neviaže predovšetkým na výšku zmluvnej pokuty, ale je skôr problematikou viažucou sa na podmienky, za ktorých bola zmluvná pokuta dojednaná (napr. zneužitie významného postavenia na trhu, prípadne zneužitie iných podmienok)
  27. Tamtiež, s. 87
  28. SALAČ, s. 191, obdobne KÖTZ - FLESSNER, s. 206